

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาวจนลีลาของขรรค์ชัย บุนปาน ในรวมบทความไว้อาลัยผู้วายชนม์ ซึ่งตีพิมพ์รวมเล่มในหนังสือ“*ระดับไว้ในโลกา*” ต้นฉบับมาจาก 3 แหล่ง คือ 1. หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจ 2. บัญชร “*นอกประเด็น*” ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 3. บัญชร “*ของคิมมีอยู่*” ในมติชนสุดสัปดาห์ ตีพิมพ์ระหว่างวันที่ 4 กรกฎาคม 2511 ถึง 7 กรกฎาคม 2544 จำนวน 39 บทความ

1. กลวิธีการนำเสนอ

เมื่อพิจารณาบทประพันธ์ ในด้านกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา ผู้วิจัยแบ่งตามโครงสร้างของบทความ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน คือ ชื่อเรื่อง ความนำ เนื้อเรื่อง สรุป พบว่า ขรรค์ชัย บุนปาน ตั้งชื่อเรื่องในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์หลายลักษณะ ทั้งการใช้ชื่อบุคคลสำคัญในเรื่องที่มีค่านำหน้าชื่อ แสดงความรู้สึก คำเรียกขานแสดงความเคารพนับถือ คำเรียกขานที่ผู้เขียนใช้ แสดงให้เห็นความใกล้ชิดคุ้นเคยกันระหว่างผู้เขียนกับผู้วายชนม์ ผู้เขียนยังตั้งชื่อเรื่อง โดยใช้คำหรือข้อความแสดงความรู้สึก อันเป็นถ้อยคำที่บุคคลหนึ่งกล่าวถึงอีกบุคคลหนึ่งด้วยความผูกพัน และรำลึกถึงความเสียสละ ชื่อเรื่องลักษณะนี้ชี้ขอบเขตเนื้อหาของเรื่องว่า ผู้เขียนจะแสดงเหตุแห่งความรักความผูกพันที่ผู้เขียนมีต่อผู้วายชนม์ รวมทั้งชื่อเรื่องใช้ข้อความที่ชี้ประเด็นความคิดหลักของเรื่อง สื่อให้เห็นเนื้อความสำคัญของเรื่อง คือการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเที่ยงธรรม

ขรรค์ชัย บุนปาน เขียนความน่าที่มุ่งใจให้ผู้อ่านใคร่รู้ในส่วนเนื้อเรื่อง ทั้งการใช้โคลงกระทู้ โดยใช้ชื่อสกุลผู้วายชนม์เป็นคำกระทู้แล้วขยายความด้วยการยกย่องให้เห็นลักษณะเด่นของผู้วายชนม์ ช่วยให้ผู้อ่านรับรู้คุณสมบัติของบุคคลที่จะกล่าวถึงอย่างย่อ ๆ ก่อนจะได้อ่านเนื้อความ โดยละเอียดในส่วนเนื้อเรื่อง ผู้เขียนยังเกริ่นนำด้วยการทำความถึงความ เป็นมาเกี่ยวกับผู้วายชนม์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้ผู้อ่านรับรู้ในเบื้องต้น ก่อนจะให้รายละเอียดในส่วนเนื้อเรื่อง และช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย รวดเร็วขึ้น

ผู้เขียนยังเปิดเรื่องด้วยการอ้างอิงประสบการณ์ของคนหรือบุคคลอื่นที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวของผู้ชายหนุ่ม ชวนให้ติดตามอ่านในส่วนเนื้อเรื่อง เพื่อทราบสาเหตุการณ์ของบุคคลสำคัญในเรื่องกับเหตุการณ์ที่ผู้เขียนนำมาอ้างอิงในส่วนความนำมีความสอดคล้องและแตกต่างกันอย่างไร ตลอดจนการอ้างอิงเอกสาร ข้อมูล เป็นการยกข้อเท็จจริงจากแหล่งเอกสารที่น่าเชื่อถือ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเรื่อง เอกสารหรือข้อมูลนี้อาจเป็นข้อมูลที่ผู้เขียนเคยเขียนไว้ในเอกสารต่าง ๆ หรือศึกษาค้นคว้าจากงานเขียนของผู้อื่น

ขรรค์ชัย บุนปาน ใช้วิธีการเล่าเรื่องอย่างน่าสนใจ โดยลำดับเนื้อเรื่องตามเวลาและเหตุการณ์อย่างเป็นขั้นเป็นตอนต่อเนื่องสอดคล้องกัน เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจเรื่องราวชีวิตของผู้ชายหนุ่มได้แจ่มแจ้ง โดยเริ่มต้นด้วยเวลาแล้วบรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้ชายหนุ่ม โดยกล่าวถึงเวลาอันประกอบด้วยวัน เดือน ปี หรือกล่าวเฉพาะเดือนและปี หรือกล่าวเฉพาะปีพุทธศักราช บางครั้งผู้เขียนเริ่มด้วยประเด็นสำคัญของเหตุการณ์แล้วขยายบรรยายเหตุการณ์อันเกี่ยวข้องกับผู้ชายหนุ่มตามด้วยวันเวลาที่เกิด ผู้เขียนยังจัดลำดับเนื้อเรื่องตามความสำคัญ โดยเรียงเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับผู้ชายหนุ่ม ซึ่งสำคัญมากที่สุดเรื่องราวที่สำคัญน้อยอาทิ แสดงการยึดมั่นในหลักคุณธรรมของผู้ชายหนุ่มด้วยการเรียบเรียงจากคุณธรรมที่สำคัญมากที่สุดลำดับรองลงมา หรือความผูกพันของผู้ชายหนุ่มกับบุคคลใกล้ชิด โดยจัดลำดับเนื้อหาอันแสดงถึงบุคคลที่ใกล้ชิดผู้ชายหนุ่มมากที่สุดบุคคลที่ใกล้ชิดน้อย

การขยายความประเด็นหลักด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ที่แสดงถึงความผูกพันใกล้ชิดของผู้เขียนกับผู้ชายหนุ่มเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ในการเล่าเรื่อง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ผู้อ่าน เพราะเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ว่า ผู้เขียนร่วมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ กับผู้ชายหนุ่มด้วยตนเอง จึงเข้าถึงตัวตนของผู้ชายหนุ่มแล้วบอกเล่าได้อย่างลึกซึ้ง น่าสนใจ เป็นผลให้ผู้อ่านรับรู้แง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนเข้าถึงตัวตนของผู้ชายหนุ่มได้อย่างชัดเจน ผู้เขียนยังขยายความประเด็นหลักด้วยการแยกย่อยองค์ประกอบสำคัญของประเด็นที่แสดงคุณสมบัติอันควรปฏิบัติในการประกอบอาชีพ การเล่าเรื่องแบบแยกย่อยเป็นประเด็น ๆ แล้วขยายความช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง

ขรรค์ชัย บุนปาน ยังเล่าเรื่องด้วยการอ้างอิงเหตุการณ์ที่ปรากฏเป็นข่าว ซึ่งประสบกับผู้ชายหนุ่มหรือสอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง ผู้เขียนจะอ้างอิงเหตุการณ์ประกอบการแสดงทรรศนะอย่างมีเหตุผล เพื่อเน้นย้ำให้บุคคลทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องตระหนักในสิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหา นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเรียบเรียงเนื้อเรื่องในลักษณะอ้างอิงเอกสารหรือข้อมูลได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกัน โดยยกเอกสารที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับผู้ชายหนุ่มประกอบการบอกเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้ชายหนุ่ม เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและสนับสนุนเนื้อเรื่อง ผู้เขียนอ้าง

เฉพาะชื่อเอกสารและผู้แต่ง โดยมีได้บอกเล่ารายละเอียดของข้อมูลในเอกสาร หรือยกเฉพาะรายละเอียดของข้อมูล แต่ไม่ได้บอกแหล่งที่มาเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวชีวิตของผู้ชายชนม์ในแง่มุมอื่น ๆ จากเอกสารดังกล่าว

การสรุปเรื่องมีความสำคัญเช่นเดียวกับความน่า เพราะเป็นการปิดท้ายให้เนื้อเรื่องมีความสมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้น ชรรค์ชัย นุนปาน ใช้กลวิธีการสรุปเรื่องที่น่าสนใจหลายลักษณะ ทั้งการทิ้งท้ายโดยใช้คำหรือข้อความที่ขัดแย้งกับชื่อเรื่องประกอบการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งมีเนื้อความเชื่อมโยงกันระหว่างชื่อเรื่องกับบทสรุป แสดงความสอดคล้องของเนื้อหาที่มีทิศทางไปในแนวทางเดียวกัน ตั้งแต่ชื่อเรื่องจนถึงสรุปท้ายเรื่อง ผู้เขียนยังปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถามอันเป็นประเด็นทิ้งท้ายให้ผู้อ่านขบคิด กลวิธีนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านได้วิเคราะห์หรือนำประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนฝากไว้ไปคิดต่อ กลวิธีการสรุปเรื่องที่น่าสนใจอีกรูปแบบ คือผู้เขียนใช้คำคมที่เป็นคติด้วยประโยคสั้น ๆ กระชับ แต่แสดงใจความสำคัญที่ครอบคลุมเนื้อความทั้งหมดของเรื่อง ซึ่งเป็นข้อคิดฝากไว้แก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังทิ้งท้ายด้วยการกล่าวย้ำประเด็นสำคัญอีกครั้ง หลังจากกล่าวไว้แล้วในส่วนเนื้อเรื่อง การจบเรื่องลักษณะนี้ นอกจากผู้อ่านจะเข้าใจประเด็นสำคัญของเรื่องอย่างกระจ่างแล้วยังได้แนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตด้วย

2. องค์ประกอบทางภาษา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบทางภาษาในบทไว้อาลัยผู้ชายชนม์ของชรรค์ชัย นุนปาน ด้านระดับภาษา คำ การเรียบเรียงประโยค และโวหารภาพพจน์ พบว่า ชรรค์ชัยใช้ภาษาถึงแบบแผนผสมผสานกับระดับภาษาปาก ภาษาถึงแบบแผนใช้บอกความคิดและสาระข้อเท็จจริง ส่วนภาษาปากใช้เล่าเรื่องราวให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์และเข้าใจในบุคลิก ตัวตนของบุคคลตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อ ผู้เขียนยังเน้นย้ำด้วยการใช้คำภาษาปากเพื่อแสดงให้เห็นคุณลักษณะของผู้ชายชนม์ และให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังฟังเรื่องราวของบุคคลที่คุ้นเคยกัน ผู้เขียนใช้คำที่แสดงให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่เล่า ผู้เขียนยังใช้คำแสดงคุณสมบัติที่ชี้ให้เห็นความรู้ความสามารถ ฐานะทางสังคมของผู้ชายชนม์

ในส่วนของการใช้ประโยค ประโยคแสดงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารในบทไว้อาลัยผู้ชายชนม์ของชรรค์ชัย นุนปาน มีความน่าสนใจตรงที่ผู้เขียนใช้การโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นภาพและคล้อยตามความคิด แบ่งได้เป็นประโยคบอกเล่า ประโยคปฏิเสธ ประโยคคำถาม และประโยคคำสั่ง ทั้งประโยคบอกเล่าในสามลักษณะ คือประโยคบอกเล่าแสดงการยกย่องปรากฏจำนวนมากและประโยคแสดงความสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งผู้เขียนมิได้กล่าวตรงไปตรงมาว่าผู้ชายชนม์มีคุณลักษณะอันน่ายกย่องหรือผูกพันกับบุคคลใดอย่างไร แต่จะสื่อถึงการยกย่องและความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นแง่มุมที่ดงามของสิ่งที่น่าสนใจ และบอกเล่า

เหตุการณ์ที่ผู้เขียนร่วมประสพกับผู้วายชนม์ เพื่อเน้นให้ผู้อ่านค้นหาคำตอบด้วยตนเองจากการวิเคราะห์เรื่องราวและเหตุการณ์ที่เล่า รวมทั้งประโยคบอกเล่าแสดงประวัติบุคคล ผู้เขียนจะเล่าความเป็นมาเกี่ยวกับภูมิลำเนาเดิม การศึกษา อาชีพของผู้วายชนม์อย่างตรงไปตรงมา เพื่อมิให้ผู้อ่านสับสนและเข้าใจประวัติของผู้วายชนม์ตามลำดับอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้ประโยคปฏิเสธเพื่อแสดงความคิดของคนและบุคคลในเรื่องที่ไม่สอดคล้องหรือไม่เห็นด้วยกับสภาพการณ์ที่กล่าวถึง และชี้ให้ผู้อ่านตระหนักว่า สิ่งใดควรและไม่ควรกระทำ พร้อมประโยคคำถามขนาดสั้น แต่ได้ใจความสำคัญที่กระตุ้นเตือนผู้อ่านให้ตระหนักคิดและปรับปรุงพฤติกรรม ผู้เขียนมักใช้ประโยคคำถามเพื่อประชดประชันและถ้อยเถียงพฤติกรรมบุคคล โดยเฉพาะนักการเมืองที่สื่อถึงการทุจริต คอร์รัปชัน ประโยคปฏิเสธและประโยคคำถามมักพบในส่วนเนื้อเรื่องและสรุปท้ายบท นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้ประโยคคำสั่งเน้นให้กระทำและไม่ให้กระทำ เพื่อแสดงแนวทางที่ควรเลือกปฏิบัติแก่บุคคล ประโยคแต่ละประเภทมักปรากฏในรูปประโยคความรวมและความรวมซับซ้อน โดยมีคำเชื่อมประโยคแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผล ขัดแย้ง สรุปความ และซ้ำคำกัน

สำหรับโวหารภาพพจน์ ขรรค์ชัย บุนปาน ใช้โวหารภาพพจน์เปรียบเทียบให้เห็นคุณลักษณะอันน่ายกย่อง แสดงตัวตนของผู้วายชนม์ พฤติกรรมนักการเมืองในเชิงประชดประชัน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพ เกิดจินตนาการเสมือนได้ร่วมเผชิญเหตุการณ์กับผู้วายชนม์ และผู้เขียน ขณะเดียวกันยังช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความอย่างกระจ่างชัด โดยผู้เขียนไม่ต้องกล่าวรายละเอียดอย่างเินซื่อ ผู้เขียนใช้อุปลักษณ์และอุปมาโวหารประชดประชันพฤติกรรมที่จ้องจะทุจริต แสวงหาประโยชน์ของบุคคล นักการเมือง ตลอดจนใช้โวหารบุคคลวัตนำเสนอสิ่งไม่มีชีวิตมาแสดงกิริยาอาการเหมือนคน โดยเปรียบเทียบในลักษณะการสืบชนบจากวรรณคดีไทย ที่ผู้ประพันธ์จะใช้ธรรมชาติแสดงอาการเศร้าโศกต่อการสูญเสียบุคคลสำคัญที่ประกอบคุณงามความดี เป็นที่ยกย่องของบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้โวหารสัทพจน์เลียนเสียงวัตถุที่กระทบกัน โวหารอดิพจน์เปรียบเทียบให้เห็นคุณลักษณะอันน่ายกย่องของผู้วายชนม์ ทั้งยังใช้โวหารปฏิทรรศน์แสดงคุณลักษณะของผู้วายชนม์และแนวคิดเกี่ยวกับความตาย เพื่อให้เกิดความหมายชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนมุ่งสื่อ

3. เนื้อหาในบทประพันธ์

เมื่อวิเคราะห์หลักวิธีในการนำเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นลีลาอันเป็นลักษณะเฉพาะของขรรค์ชัย บุนปาน แล้วยังพบว่า บทความไว้อาลัยผู้วายชนม์มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นวัตรปฏิบัติของผู้วายชนม์ในแง่มุมของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยชี้แนวคิดให้

ผู้อ่านตระหนักถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาอันเกี่ยวโยงกับกฎอนิจจัง ที่ชีวิตย่อมมีการเกิด เสื่อม และดับตามสภาพ ตลอดจนคุณธรรมในการประกอบสัมมาชีพและการดำเนินชีวิต แม้แนวคิดดังกล่าวจะมีใช้ทรงสนะโคโดยตรงของผู้เขียน แต่ก็มีที่มาจากวัตรปฏิบัติของผู้วางชนม์ ซึ่งผู้เขียนนำมาบอกเล่าเป็นแนวทางเพื่อสร้างความสำเร็จสู่ชีวิต อันอาจเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่อยู่เบื้องหลัง

หลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนพึงตระหนักในเรื่องของความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิตปรากฏเนื้อความว่า บุคคลมีอายุขัยในการดำรงชีวิตมากน้อยแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกคนต้องประสบเหมือนกันคือความตายอันเป็นสิ่งเที่ยงแท้ ความตายยังเป็นสิ่งเตือนใจให้มนุษย์ไม่ประมาท ผู้เขียนเล่าเรื่องราวของผู้วางชนม์ที่แสดงให้เห็นว่า การสิ้นลมหายใจของชีวิตหนึ่งอาจเป็นสิ่งเตือนใจให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ดำรงตนอย่างไม่ประมาท และอาจกระตุ้นให้เกิดการระลึกว่า ความตายย่อมเกิดขึ้นกับตนเช่นเดียวกันอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้อาจรู้ได้ว่า ความตายจะเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ใด ทำให้เกิดความตระหนักรู้และนำไปสู่การใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง

สาเหตุการเสียชีวิตของผู้วางชนม์แตกต่างกันไปตามเหตุและปัจจัย มีทั้งที่เสียชีวิตจากการถูกลอบทำร้าย อุบัติเหตุ และ โรคร้ายไข้เจ็บ ประสบการณ์ชีวิตของผู้วางชนม์ยังแสดงแนวคิดที่ว่า อุบัติเหตุเกิดจากความประมาทและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และ โรคร้ายไข้เจ็บเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนจำนวนมากเสียชีวิต โดยบ่งบอกว่า แม้ปัจจุบันมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่าง ๆ และมีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย แต่ผู้คนจำนวนมากก็ยังเสียชีวิตด้วย โรคร้ายไข้เจ็บ การเสียชีวิตด้วยเหตุเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต หากเข้าใจและยอมรับในกฎแห่งอนิจจัง ความทุกข์ก็จะบรรเทา

ชีวิตของผู้วางชนม์ยังสะท้อนให้เห็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมดังงามในหน้าที่การงาน อันเป็นหลักคุณธรรมในการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ ดังแสดงว่าการศึกษารียนรู้เป็นรากฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ เนื่องจากการงานแต่ละแขนงต้องใช้ความรู้เฉพาะทางและความรู้ด้านอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบจึงจะเจริญก้าวหน้า ผู้เขียนยังยกคำพูดของผู้วางชนม์ที่กระตุ้นให้ตระหนักถึงความเสียดสีในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อชาติบ้านเมือง พร้อมชี้ชวนให้มีความอดทนอดกลั้น โดยกล่าวว่าบางอาชีพต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างมาก จึงจะก้าวผ่านความยากลำบากต่าง ๆ ไปได้ คุณลักษณะอีกประการหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นจากการปฏิบัติของผู้วางชนม์คือความละเอียดถี่ถ้วน มีการวางแผนงานและดำเนินตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีความละเอียดถี่ถ้วนย่อมสะสมกำไร แม้เพียงเล็กน้อย แต่ก็อาจเพิ่มพูนมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป นอกจากประสบการณ์ชีวิตและวัตรปฏิบัติของผู้วางชนม์จะแสดงแนวคิดที่ให้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพแล้ว ยังชี้คุณธรรมที่สามารถยึดเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต อันจะนำมาซึ่งความสุขทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นใน

ตั้งคมได้ ตลอดจนสื่อให้เห็นความเมตตาจาก การปฏิบัติของผู้ชายชนม์ ที่มักส่งเสริมให้ผู้มีความรู้ความสามารถมีโอกาสได้เข้าไปสู่ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกัน ได้อย่างมีความสุข แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นให้คลายความเดือดร้อน ในขณะที่ผู้ให้มิได้รำรวย คือการให้ด้วยน้ำใจเสียสละอันแท้จริง

ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณธรรมสำคัญที่ผู้ชายชนม์ถือปฏิบัติ ในการดำรงชีวิต แสดงให้เห็นว่าจิตใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กระตุ้นให้มีพลัง หากจิตใจเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ร่างกายก็จะมีกำลัง พร้อมประกอบกิจให้สำเร็จได้ ตรงกันข้ามถ้าจิตใจอ่อนแอ ร่างกายก็อ่อนแรงไม่มีกำลังพอที่จะกระทำสิ่งที่ต้องการให้ลุล่วง การกระทำทุกอย่างจึงสำเร็จได้ด้วยใจ นอกจากนี้ ผู้ชายชนม์ยังยึดมั่นในหลักคุณธรรมของความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณ การพิมพ์หนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพเป็นธรรมเนียมหนึ่งที่แสดงความกตัญญูต่อบุคคลผู้ล่วงลับ คุณธรรมอีกประการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นจากวัตรปฏิบัติของผู้ชายชนม์ คือ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวควรมีความตระหนักรู้ต่อหน้าที่ในฐานะผู้นำครอบครัว รวมถึงการปฏิบัติตนต่อภรรยาและต่อบุตรอย่างดีควบคู่กัน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวิจัยลึกลงไปในบทความไว้อาลัยผู้ชายชนม์ของผู้เขียนคนอื่น ๆ เพื่อพิจารณาว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหาที่สอดแทรกแนวคิดและลีลาการเขียนที่โน้มน้าวใจให้เกิดการรำลึกถึง อาลัยอาวรณ์ ขกข่อง และประทับใจผู้ชายชนม์ว่า มีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร หรือศึกษางานประพันธ์แนวอื่น ๆ ของขรรค์ชัย บุนปาน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบและเนื้อหาที่แสดงคุณค่าของบทประพันธ์